עקשנותו של רב-סרן שליט הביאה לנצחון

מוקש

מאוד לביזיון אותו בית־משפט, כאשר הכ־ריז כי „לא מפי שופטים נחיה!"

★ ★ ★

מה הרגיז את הדתיים?

שופטי הרוב אמנם קבעו, כי חוק מירשם אוכלוסין נועד למטרות סטטיס־טיות בלבד. על כן גם יכלו הדתיים לר־אות בהחלטת השופטים עניין פורמלי בלבד. אולם הם הבינו כי מעבר לקביעה הנוהלית נשקפת סכנה יסודית לכל מיבנה הכפייה ההילכתית.

פסק־הדין ניתן ביום ששי בבוקר. עוד לפני כניסת השבת הגישו הדתיים את דרישתם האולטימטיבית: הגיע הזמן ש־גולדה מאיר ושר המשפטים שלה יפרעו את השטר שנתנו ערב הקמת הממשלה. התביעה הממשית של הדתיים: שינוי חוק מרשם האוכלוסין, וקביעה כי יהדותו של אדם תיקבע אך ורק על פי ההלכה.

הסתבר כי לא כל כך פשוט לפרוע את השטר. על כל פנים לא מבלי לפגוע בגסות במעמדו של בית־המשפט העליון — דבר שאין האזרחים מוכנים לקבלו בשוויון־נפש.

המחנה הדתי העלה שלוש הצעות:

● חקיקת חוק כוללני אשר יגדיר מיהו יהודי לא רק לצורך חוק מירשם האוכ־לוסין, כי אם לגבי כל שאר החוקים ה־קובעים את מעמדו האישי של האזרח.

● תיקון חוק מירשם האוכלוסין, תביעה

הלוחם רב־סרן בחיל־הים בני שליט (35), צבר בן חיפה, בנה של פסיכולוגית ידועה, יצא בגיל 18 ללמוד פסיכולוגיה באוניברסיטת אדינבורג בסקוטלנד, שם הכיר את אן גדס, אשר למדה ביאולוגיה. הם נפגשו בשיעורים לפיזיולוגיה, המשותפים לשני החוגים, והחליטו להינשא בנשואים אזרחיים. כי אן היתה נוצריה. בתמונה — רב־סרן בני שליט בחברת בנו הבכור, אורן.

עוד לפני שהוקמה הממשלה הנוכחית, היה ברור שהיא יושבת על מוקש העלול להתפוצץ ולגרום להתפרקותה.

את המוקש טמן הפעם איש חיל־הים, רב־סרן בני שליט. הוא התעקש לרשום בסעיף לאום שבמירשם האוכלוסין, כי ילדיו הם יהודים. וזאת למרות שאשתו אן אינה בת הדת היהודית.

ההלכה הדתית, לפיה פעל שר־הפנים, מנעה רישום כזה — והרס"ן הגיש את עתירתו לבית־המשפט העליון.

★ ★ ★

מה שה היה לנחש מה יחליט בית־המשפט העליון. לאור חשיבות הנושא ישב בית־המשפט בהרכב בלתי־רגיל: תשעה שופטים עליונים. בנסיון למנוע ויכוח ב־שאלה אידיאולוגית סבוכה של מיהו יהודי, הציע נשיא בית־המשפט העליון השופט שמעון אגרנט, על דעת כל שופטי בית־המשפט העליון, כי הממשלה תפתור את הבעייה על־ידי מחיקת סעיף לאום ממיר־שם התושבים.

הממשלה לא נענתה להצעה זו — בראש וראשונה מפני שהדתיים סברו כי ההכרעה תהיה לטובתם. בשעתו, היפנה דויד בן־גוריון אל מי שהוא כינה „חכמי ישראל" את השאלה מיהו יהודי, ומרביתם השיבו כי יהודי הוא מי שנחשב ליהודי על־פי ההלכה. הדתיים סברו; כי גם בית־המשפט העליון יגיע לאותה מסקנה.

אבל אי־אפשר לדעת מראש מה יהיה פסק־דין של שופט. לכן, בשעה שניגשה גולדה מאיר להרכיב את ממשלתה הנוכ־חית, הציגו הדתיים את השאלה: מה יקרה אם בית־המשפט העליון יפסוק ב־ניגוד לתפיסתם לגבי השאלה אם ילדיו של בני שליט זכאים להירשם כיהודיים? הם הבהירו שאם אמנם יתקבל פסק־דין כזה, לא יוכלו לשבת בממשלה אשר תאפשר רישום „נוכרים" כיהודים.

ראש הממשלה ושר המשפטים שלה, יעקב שמשון שפירא, הרגיעו את שר הדתות המיועד חיים משה שפירא. תוכן הרגעה זו התגלה במיקרה, כאשר פרץ משבר שידורי הטלוויזיה בשבת. הצופה פירסם ידיעה, מפיו של שר הפנים, כי שר המשפטים הבטיח — כחלק מן ההסכם הקואליציוני — לא רק למנוע שידורי־שבת בטלוויזיה אלא גם לחוקק חוק ל־טובת הדתיים — במיקרה שבית־המשפט יפסוק נגדם בעניין שליט.

★ ★ ★

רק שבוע התפוצץ המוקש. חמישה מתוך תשעת השופטים קבעו, כי יש לרשום את ילדיה של אן שליט כיהודים.

חשיבות פסק־הדין היתה בכך, שבית־המשפט העליון נתן אישור נוסף שישראל הינה מדינה חילונית — ולא תיאוקרטיה המיוסדת על ההלכה היהודית.

האזרח הפשוט קיבל את הידיעה בשימ־חה: שוב נחל מחנה הכפייה הדתית תבו־סה. אך לפני שהאזרח יכול היה להחליט מה בדיוק קרה, כבר נכנסו הדתיים להילוך גבוה במיתקפה על החלטת בית־המשפט.

התגובה החריפה ביותר היתה של שר־הדתות זרח ורהפטיג. האיש שלא פעם הוזכר כמועמד אפשרי מטעם המחנה הד־תי לחברות בבית־המשפט העליון, התקרב

כך קבעו השופטים

הרוב

■ **השופט חיים כהן:**

„השאלה היחידה העומדת לפנינו ב־הליכים אלה אינה אלא זאת, אם מוסמך היה שר הפנים ליתן לפקיד־הרישום את ההנחייה האמורה... ומוכן אני לצאת מן ההנחה, שיכול שר הפנים לתת לפקיד־הרישום הוראות מינהליות ככל שיראה לנכון, ובלבד שלא יהיו בנות פועל תחיקתי... ולא יוסיפו לפקידי־הרישום סמכויות אשר אינן מוקנות להם על־פי החוק, ולא יגרעו מן החובות המוטלות על פקידי הרי־שום על פי החוק.

...פקיד הרישום אינו מוסמך ל־הכריע לאומו של אדם.

■ **השופט ד"ר יואל זוסמן:**

● פקיד־הרישום חייב לרשום ב־התאם להודעתו של מוסר ההודעה, אלא אם כן היתה לו סיבה סבירה להניח שההודעה אינה נכונה.

● הנתונים שעליהם מתבסס העותר מצדיקים את בקשתו, מה גם שהעותר נוהג על־פי אותן ההנחיות שהממשלה עצמה קבעה, ושעל פיהן היא נהגה עד לשנת 1960.

■ **ד"ר אלפרד ויתקון:**

אין להפוך חוק המירשם לאבן־בוחן לקביעה מי שייך לעם.

■ **השופט צבי כרנזון:**

התפיסה ההלכתית אינה תואמת מציאות ימינו... בזמנים קדומים היה כנראה חשש מבוסס, כי במשפחה מעו־רבת של יהודי ונוכריה, עובדת אלי־לים, ילמדו הילדים מאמם את תוע־בותיה וילכו בדרכי עבודה זרה שלה. על כן פסקו הלכה, שילדים כאלה לא יבואו בקהל ישראל אלא על־ידי גיור; האם שיקול זה יכול וצריך להדריכני בכל מיקרה, גם בימינו ובמדינת־ישראל? לדעתי, לא.

■ **השופט אליהו מ. מני:**

פקיד הרישום חייב לרשום הלאום בהתאם להודעה.

המיעוט

■ **נשיא בית־המשפט העל־יון, ד"ר שמעון אגרנט:**

„זוהי בעייה אידיאולוגית; דרוש תהליך של השתכנעות משותפת... במשך אלפי שנות קיומו, ולפחות עד לתקופה המודרנית, תפסה ההכרה ה־גיונית־הדתית מקום גדול בתודעת ה־עם היהודי, בחינת ההכרה ש„אוריי־תא וישראל — חד". עם כל התופעות של תערובת דם נכרי, שחלו בקירבם, לא חדלו היהודים לשמור, בדרך כלל, על הכרת ישותם הלאומית־הגזעית (בחינת היותם „בני זרע אברהם, יצחק ויעקב"), כשם ששמרו בעבר — וכשם שרבים שומרים גם עד היום — על הכרתם הדתית־היהודית.

■ **ממלא־מקום נשיא בית ה־משפט־העליון, השופט ד"ר משה זילברג:**

אין בנמצא, או ביתר דיוק: אין עדיין בנמצא, לאומיות יהודית־ישראלית, ואם היא קיימת — אין היא בהכרח לאומיות חילונית.

אך אילו כבר היתה בימינו לאומיות חילונית שכזאת, היא לא היתה זהה עם הלאומיות הנרשמת במירשם ה־תושבים.

■ **השופט משה לנדאו:**

„בית־המשפט אינו יכול לתרום ל־פתרון מחלוקת אידיאולוגית... העותר חייב לזכור, שישנם רבים — וטובים גם הם — במדינה הזו, המחזיקים בדיעות המנוגדות לדיעות שלו, ורג־שותיהם לא פחות עזים מרגשותיו.

„ואשר לילדים מוטב היה אילו גמ־נע העותר מלחרוש בפומבי את חריש דיעותיו על גבם, והיה משאיר להם את זכות ההגדרה העצמית שלהם, לכשיגדלו ויעמדו על דעתם, כי מי יודע אם יטמעו הם מוסר אביהם דווקא... עד לאותו זמן לא יפריעו להם ענייני המירשם במשהו בהשתל־בותם המלאה בתוך סביבתם, כל עוד הם קטינים."

■ **השופט יצחק קיסטר:**

„הכלל הוא, במדינה הרוצה כי תעו־דותיה תהיינה תעודות אמת, והרישו־מים בפנקסים תואמים את האמת, תע־שה כל הצעדים למניעת רישומים בל־תי נכונים בפנקסיה. ...אין זכות האזרח נפגעת אם הרשות לא תרשום לפי הודעתו, כאשר לפי הפרטים אשר בידי הרשות, פרט פלוני שנמסר על־ידי האזרח אינו נכון, או אפילו אינו מדוייק; או שהנתונים הנמסרים על־ידו אינם תואמים אמות־המידה, ההג־דרות, או המיבחנים שנתקבלו על־ידי הרשות, שלפיהן יוכל אדם מן החוץ או רשות המדינה להבין משמעות ה־רישום בפינקס, או בתעודה."